
La política comparada

PID_00162012

Javier Astudillo Ruiz
Ana Sofía Cardenal

Temps mínim de dedicació recomanat: 4 hores

Javier Astudillo Ruiz

Professor de Ciència Política a la
Universitat Pompeu Fabra.

Ana Sofía Cardenal

Professora de Ciència Política a la
Universitat Oberta de Catalunya.

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. La política comparada	7
1.1. L'objectiu de la ciència política	7
1.2. Què és la política comparada? Dues maneres d'entendre la política comparada	9
1.3. Valorar enfront d'explicar	11
1.3.1. Comparar per valorar	11
1.3.2. Comparar per explicar	14
1.4. L'enfocament del curs	16
2. Mètodes de comprovació d'hipòtesis: l'especificitat del mètode comparatiu	18
2.1. Mètodes de comprovació d'hipòtesis en la política comparada	18
2.2. Diferències entre el mètode estadístic i comparat	19
2.2.1. El problema del control	19
2.2.2. Causalitat lineal enfront de determinista	21
2.2.3. Causalitat necessària i causalitat suficient	24
2.3. Avantatges i inconvenients de cada mètode	26
3. L'especificitat del mètode comparatiu	29
3.1. Explicació del mètode comparatiu	29
3.1.1. La selecció de les observacions per a parametritzar	29
3.1.2. Les dues tècniques clàssiques de parametrització en el mètode comparatiu	30
3.2. Problemes del mètode comparatiu	32
3.2.1. Algun dels dos dissenys de comparació d'observacions és millor que l'altre?	32
3.2.2. El problema de la interacció	33
3.2.3. El problema de la multicausalitat	33
3.2.4. Més d'una variable candidata a ser la variable explicativa	34
3.2.5. Els estudis de cas i l'anomenat <i>problema de la n petita</i> , o massa inferències causals i observacions insuficients per a comprovar-les	35
3.3. Algunes solucions proposades	36
3.3.1. Més observacions	36
3.3.2. Com s'obtenen més observacions?	38

4. L'estudi dels règims polítics de manera comparada.....	40
Resum.....	41
Exercicis d'avaluació.....	43
Solucionari.....	44
Bibliografia.....	45

Introducció

Aquest mòdul presenta la política comparada com a mètode. L'objectiu d'aproximar-se a la política comparada des d'una perspectiva metodològica és doble. D'una banda, es vol situar la política comparada dins els objectius irrenunciables de la ciència política en tant que ciència, que pretén oferir explicacions als fenòmens socials observables. D'altra banda, es vol presentar un enfocament alternatiu de la política comparada respecte del que tradicionalment s'ha utilitzat al nostre país. Així, el nostre enfocament, en coherència amb els objectius esmentats abans de la ciència política, entén i utilitza la comparació primordialment per a explicar i no per a valorar o per a descriure els diversos fenòmens socials.

El mòdul es divideix en tres parts. En la primera part es presenten els dos enfocaments de la política comparada que han coexistit en les ciències socials: el tradicional, consistent en l'ús de la comparació per a valorar o descriure les diverses realitats polítiques, i l'enfocament pel qual opta aquest curs, que fa un pas més enllà, ja que consisteix en l'ús de la comparació per a explicar. Com es fa palès en aquest mòdul, l'opció per aquest segon enfocament, que posa l'èmfasi en l'explicació, és consistent amb l'objectiu últim de la ciència política d'oferir explicacions sobre els fenòmens observables que es puguin contrastar empíricament.

En la segona part del mòdul s'expliquen les especificitats de la política comparada com a mètode. S'explica que el que defineix la política comparada i la distingeix del mètode estadístic és fonamentalment el nombre reduït d'observacions, conegut com a "*n* petita". De la *n* petita es deriva un dels principals problemes del mètode comparat per a fer generalitzacions i inferències causals fiables: un nombre més gran de variables que d'observacions possibles. El mòdul explica aquest i altres problemes del mètode comparat i presenta possibles estratègies per a solucionar-los.

En la tercera part, s'introdueix el tema sobre el qual s'aplica el mètode comparat durant el curs: l'estudi dels règims polítics.

Objectius

- 1.** Aprendre que es poden fer comparacions amb dos propòsits diferents: valorar i explicar.
- 2.** Aprendre a utilitzar el mètode comparatiu, amb les seves dues tècniques principals de selecció d'observacions.
- 3.** Aprendre les principals objeccions que s'han fet al mètode comparatiu.
- 4.** Aprendre les solucions que s'han ofert a bastantes d'aquestes objeccions.

1. La política comparada

1.1. L'objectiu de la ciència política

Per què qualifiquem de *científics* els estudis de ciència política? Aquesta pregunta és pertinent perquè, com ens recorda Panebianco (1999), hi ha bastants estudis polítics col·locats sota l'etiqueta de *ciència política* que no tenen, tanmateix, res de "científics". Per tant, hem de començar recordant què volem dir quan afirmem que estudiem els fenòmens polítics d'una manera "científica". La resposta, en principi, sembla senzilla.

Donem el qualificatiu de **científics** als nostres estudis perquè ens proposem oferir una **explicació** dels fenòmens polítics que podem observar.

Ara bé, per a això s'han d'acceptar, en primer lloc, dos **supòsits bàsics**:

1. l'existència d'**esdeveniments**, actors socials o **estructures polítiques** que siguin **observables**, i
2. el fet que les **hipòtesis** que formulem per explicar-los es poden **comprovar empíricament**.

Aquests dos supòsits són els que ens permeten que en ciència política, com en qualsevol de les altres ciències socials, pretenguem dur a terme la nostra investigació d'una **manera** similar a com es fa en les ciències naturals, és a dir, que procedim a fer el següent:

1. una **recollida** sistemàtica i empírica d'**evidències**,
2. **ordenar** les evidències obtingudes i descobrir si hi ha certes **pautes**,
3. **proposar i comprovar** de manera igualment empírica els **possibles factors** que donin lloc a les pautes que hem constatat, i, finalment,

Lectura recomanada

T. Landman (2000). *Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction*. Londres: Routledge.

4. **construir teories que relacionin causalment diferents fenòmens** (Landman, 2000, pàg. 12).

Això no vol dir que no hi hagi **diferències importants** entre les **ciències naturals** i les **socials**:

1) En primer lloc, per a la **verificació d'hipòtesis**, l'**experimentació** en les **ciències naturals** té un paper clau que no és assequible en les ciències socials, i encara menys en les ciències polítiques. Així, doncs, en les **ciències socials** hem d'utilitzar **contrafàctics**.

Els "contrafàctics són situacions en què els investigadors *imaginen* un estat del món en què els factors que van precedir un esdeveniment determinat són absents i en què es considera llavors un desenvolupament alternatiu dels esdeveniments sense els factors esmentats¹."

La segona diferència entre les ciències naturals i les ciències polítiques es refereix a l'**estatus de "lleis"** que es dóna en les teories científiques.

Per diferents raons, en la **ciència política** és **molt difícil** arribar a produir "lleis", és a dir, "regularitats empíriques" sobre el comportament humà d'aplicació universal². Per tant, a pesar que la ciència política (o qualsevol altra de les ciències socials) no pot assolir el **grau de certesa** de les ciències naturals, això no vol dir que no comparteixi els **mateixos objectius bàsics** amb aquestes, que principalment són els següents:

- a) descriure,
- b) classificar,
- c) explicar, i
- d) predir.

Evidentment, podem estar en desacord amb aquestes pretensions i sostenir, així, que les ciències socials no poden arribar mai a ser realment "ciències" com ho són les naturals. Però aquest no és el lloc per a discutir la possibilitat de fer ciència en els estudis polítics. Ara bé, sí que podem afirmar que l'investigador que no comparteixi aquestes pretensions hauria de ser conseqüent i no qualificar de *científics* els estudis que dugui a terme.

La idea que no és possible fer "ciència" amb els fenòmens polítics és defensada per bastants historiadors, però no per tots. Però almenys aquests no solen qualificar la seva disciplina de *ciències històriques*.

Generalització explicativa

Skocpol i Somers (1980) han assenyalat que bastants dels autors que rebutgen que no es pugui desenvolupar cap generalització explicativa a partir de l'estudi dels fenòmens

L'experimentació social

Per exemple, no és possible tornar a convocar unes mateixes eleccions en un país determinat canviant "únicament" el sistema electoral (de majoritari a proporcional, per exemple) per a observar si aquest sistema influeix en els resultats electorals que obtenen els diferents partits polítics.

⁽¹⁾Landman, 2000, pàg. 13.

Vegeu també

Més tard veurem com la ciència política tracta els contrafàctics.

⁽²⁾Per a veure més sobre la qüestió, vegeu Scharpf (1997), especialment entre les pàgines 22 i 34.

Lectura recomanada

A. Panebianco (1999). "Comparación y Explicación". A: G. Sartori; L. Morlino (comp.). *La Comparación en las Ciencias Sociales*. Madrid: Alianza Editorial.

socials en realitat no se solen limitar a fer una mera descripció d'un fenomen, sinó que suggereixen explicacions basant-se implícitament en alguna teoria explicativa que els encaixi. El problema rau en el fet que, com que no ho fan obertament, no es molesten a contrastar realment els factors que consideren explicatius mitjançant algun mètode de contrast d'hipòtesi. No és que no facin "ciència", és que fan "mala" ciència.

1.2. Què és la política comparada? Dues maneres d'entendre la política comparada

Per a poder definir què és la política comparada convé distingir aquest concepte de la comparació i del mètode comparatiu. La política comparada no és sinònim de comparació, que com veurem és un terme molt general, ni de mètode comparatiu, que com veurem té un significat molt específic.

Com ja s'ha assenyalat força vegades, en principi tot estudi polític és comparat. Més encara, la mateixa activitat mental de la **comparació** és **inherent al pensament** i, com a tal, subjeu en tota forma de coneixement i judici (per exemple, com ens recorda Bartolini (1988), des de la compra d'un televisor fins a l'elecció de la cua més curta a les finestretes d'una oficina de correus). En aquest sentit, l'exercici de la comparació és un **procés mental constitutiu i implícit** del pensament.

D'altra banda, quan parlem del mètode comparatiu ens referim a un mètode específic de recerca d'explicacions causals als fenòmens socials, és a dir, a un mètode de generació i de comprovació d'hipòtesis.

Què té llavors de peculiar la política comparada? Per què parlem d'una ciència política comparada si tota ciència política és d'alguna manera "comparada"?

En principi, l'objectiu de la ciència política comparada és la comparació dels diferents sistemes polítics que hi ha al món³.

⁽³⁾Lijphart, 1971; Wilson, 1996; Lane, 1997.

⁽⁴⁾Rokkan, 1966, pàg. 4.

En paraules d'un dels grans comparatistes, Stein Rokkan⁴, el seu objectiu és "el desenvolupament d'un coneixement sistemàtic de les societats del món per mitjà de la comparació". I, més en concret, dels seus governs i dels seus processos polítics. És a dir, que la política comparada comprèn els estudis que tenen per unitats d'anàlisi els sistemes polítics.

Ara bé, hi ha dues grans **maneres d'entendre** la disciplina de la **política comparada** (Skocpol i Somers, 1980; Landman, 2000) que van lligades a la pregunta de *per a què* es compara:

Tres lògiques

Per a ser exactes, Skocpol i Somers diuen que hi ha tres "lògiques" en la història comparada. Però la primera, que denominen *demonstració paral·lela d'una teoria*, no és sinó una variant de la tercera, l'"anàlisi macrocausal", ja que totes dues tenen en el fons la mateixa pretensió: explicar el perquè d'un fenomen.

1) El que alguns investigadors busquen és **descobrir i mostrar similituds i diferències** entre sistemes polítics.

És el que Skocpol i Somers⁵ denominen **contrast de context** i Landman⁶, **descripció contextual**. Aquest procés de comparació pot tenir com a objectiu descriure els fenòmens i els esdeveniments polítics d'un país concret o grup de països que són diferents del país de procedència de l'investigador per a escapar d'una visió "etnocèntrica" en la manera de veure el món⁷.

Altres autors es conformen simplement de descobrir fins a quin punt realment un país, una societat o una cultura tenen **trets peculiars**⁸.

Igualment, en aquesta primera manera d'entendre la política comparada podem incloure la **classificació**. El que es pretén és **simplificar la informació** de què disposem mitjançant l'**agrupació en categories** distintives d'esdeveniments, sistemes polítics o països amb característiques identificables i compartides⁹. En reduir la complexitat del món, se'ns fa més fàcil d'analitzar.

Per a tenir un **exemple** d'aquesta classe de política comparada podem veure el que ens explica el mateix Arend Lijphart sobre el seu llibre *Democracies*:

"Mi libro *Democracies*, publicado en 1984, era un estudio comparativo de veintiuna democracias en el período comprendido entre 1945 y 1980. Los resultados más importantes de la obra fueron: 1) que las principales normas institucionales y las prácticas de las democracias modernas [...] pueden medirse todos ellos en escalas que van desde el mayoritarismo en un extremo al consenso en otro; 2) que estas características institucionales forman dos grupos diferenciados, y 3) que, basándonos en esta agrupación dicotómica, puede trazarse un 'mapa conceptual' bidimensional de democracia en el que se puede situar cada una de las democracias."

Arend Lijphart (2000, pàg. 7).

2) Però més tard, el que es pretén no és solament conèixer com és de variat el món (o si es prefereix, de valorar fins a quin punt és variat el món en què vivim), sinó "**explicar**" aquesta **variació**.

És a dir, una vegada que els fenòmens polítics han estat descrits, classificats i valorats, els comparatistes intenten descobrir els factors que regeixen els processos i les estructures polítiques¹⁰. En altres paraules, busquem fer-ne **inferències causals**¹¹. Doncs bé, per a identificar aquests factors causals es comparen igualment diversos fenòmens socials, ocorreguts en almenys dos sistemes polítics, per a veure si es pot establir alguna **relació causal** entre els uns i els altres¹².

(12) Sartori (1999, pàg. 30) acusa injustament la idea de Przeworski de contrasentit quan afirma que "la investigación comparativa no consiste en comparaciones, sino en explicaciones". Sembla evident, tanmateix, que aquí Przeworski es referia a la distinció entre valorar i explicar.

Exemple

(5) Skocpol i Somers, 1980.

(6) Landman, 2000, pàg. 4.

(7) Kohli i Przeworski, 1995.

(8) Skocpol i Somers, 1980, pàg. 175 i 178.

(9) Landman, 2000, pàg. 5.

Vegeu també

Més tard veurem una mica més detalladament com es procedeix a fer aquest procés de **valoració** sobre si alguna cosa és única o no.

Inferència causal

Amb **inferència causal** ens referim a atribuir que A és causa de B.

(10) Wilson, 1996, pàg. 4.

(11) Skocpol i Somers, 1980, pàg. 181.

(13) Moore, 2000 [1966].

A tall d'exemple d'aquesta classe de política comparada ens podem fixar en l'obra de Barrington Moore *Los Orígenes Sociales de la Dictadura y de la Democracia*¹³, que després d'identificar que hi ha hagut tres vies polítiques alternatives per a arribar al món modern (des de les "revolucions burgeses" a la democràcia liberal, des de les "revolucions des de dalt" fins al feixisme i des de les "revolucions camperoles" fins al comunisme) busca explicar per què uns països van prendre una ruta i d'altres, una altra.

Vegeu també

Més endavant veurem més detalladament com es duu a terme aquest procés d'establir relacions entre fenòmens, per a generar inferències causals.

En l'esforç per entendre la història d'un país específic, una perspectiva comparativa pot portar al plantejament de qüestions molt útils i, de vegades, noves.

Les comparacions poden servir per a rebutjar per complet explicacions històriques acceptades. I una aproximació comparativa pot portar a noves generalitzacions històriques.

Exemple

Després d'observar que durant els segles XIX i XX els camperols indis han patit de fet tant com els camperols xinesos sense engendrar un moviment revolucionari massiu, un comença a reconsiderar les explicacions tradicionals sobre el que ha tingut lloc en totes dues societats i fa atenció als factors relacionats amb alçaments camperols en altres països, amb l'esperança de discernir causes generals (Moore, 2000 [1966], pàg. 7).

A la pràctica totes aquestes característiques constitueixen un procés intel·lectual únic i fan que un estudi com aquest sigui més que una col·lecció heterogènia de casos interessants.

⁽¹⁴⁾Landman, 2000, pàg. 10.

L'objectiu últim d'aquesta segona manera d'entendre la política comparada seria arribar a **fer prediccions de fenòmens polítics** en altres sistemes polítics a partir de les generalitzacions obtingudes en les comparacions inicials¹⁴.

Amb tot, s'ha de tenir present que la predicció en política comparada tendeix a ser probabilística a la manera, per exemple, "de països amb sistemes de representació proporcional, que tendeixen més a tenir un sistema de partits multipartidista".

1.3. Valorar enfront d'explicar

Com acabem de dir, hi ha dues grans formes d'entendre la política comparada. L'una fa comparacions per valorar, l'altra, per explicar. Vegem una mica més detalladament què fem en un cas i en l'altre.

1.3.1. Comparar per valorar

Quan comparem per valorar el que fem és determinar si les característiques, és a dir, les propietats¹⁵ d'un determinat objecte d'estudi són similars o diferents respecte a les propietats d'un altre objecte per a així conèixer-lo millor¹⁶.

⁽¹⁵⁾Com probablement sap l'estudiant, perquè ha fet cursos en tècniques d'investigació, aquestes propietats o característiques d'un objecte d'estudi les anomenem *variables* perquè poden prendre diferents valors.

Així, doncs, a tall d'exemple, el mateix Lijphart afirma el següent:

⁽¹⁶⁾Les variables poden ser de tres tipus: nominals (per exemple, home, dona), ordinals (poc, bastant, molt) o numèriques (nombre de fills).

"The nature of the comparative method can be understood best if it is compared and contrasted with the two other fundamental strategies of research [...] the *experimental* and the *statistical* methods." (les cursives són seves).

(17) Sartori, 1999, pàg. 35.

Lijphart (1971, pàg. 683).

És a dir, que compara el mètode comparatiu amb altres mètodes explicatius per conèixer millor el primer.

Ara bé, si sabem, o millor, valorem que dos objectes són iguals o diferents mitjançant la comparació de propietats o variables, hi ha res que no sigui comparable? En aquest sentit és freqüent sentir que no es poden comparar peres amb pomes perquè són dues coses diferents, però com ho sabem? Doncs, com ens recorda Sartori¹⁷, perquè n'hem comparat les propietats (forma, color, mida, sabor, etc.) i constatem empíricament que prenen valors diferents.

Vegeu la matriu de dades següent:

Matriu de dades			
		Propietats	
		P1 (forma)	P2 (color)
Objectes	O1 (poma)	Valor1	Valor2
	O2 (pera)	Valor2	Valor3

Propietat o variable primera: forma.
 Valor 1: rodona
 Valor 2: oblonga
 Valor 3: allargada

Propietat o variable segona: color.
 Valor 1: vermell
 Valor 2: verd
 Valor 3: groc

En el exemple sabem que la nostra poma (O1) i la nostra pera (O2) són diferents perquè constatem que, pel que fa a la primera propietat (forma), la poma va prendre el valor 1 (rodona) i la pera el valor 2 (oblonga), mentre que, pel que fa a la segona propietat (color), una va prendre el valor 2 (verd) i l'altra el valor 3 (groc). Després de comparar les propietats d'aquests dos objectes valorem que són diferents.

Igualment, aquest **procés de comparació dels valors** de les **propietats** dels nostres objectes d'estudi ens permet d'afirmar, per exemple, que els partits polítics nord-americans són diferents dels partits polítics europeus. Aquesta afirmació pressuposa que en algun moment hem comprovat empíricament que els partits polítics a Europa presenten algunes variables (és a dir, propietats) amb valors iguals (o almenys semblants) i que els valors esmentats són diferents dels que presenten els partits polítics als Estats Units.

Així, doncs, quan s'afirma col·loquialment que no es poden comparar peres amb pomes no ens referim que no siguin "comparables", sinó a una altra cosa: considerem com a iguals o semblants dos objectes les propietats dels quals presenten valors que són en realitat molt diferents.

Per exemple

Les anomenades *democràcies representatives* (les poliarquies) comparteixen molt poques característiques amb les anomenades *democràcies populars* (les dictadures comunistes). Hem de tenir en compte aquest fet per a avaluar, per exemple, com la democràcia afecta la distribució de la riquesa i el creixement econòmic, perquè probablement l'un i l'altre concepte de democràcia tindran conseqüències molt diferents. Així, d'un estudi que no fes aquesta distinció en diríem que compara peres amb pomes.

Pot ser que l'estudiant s'hagi adonat que realment el terme *comparable* pot voler dir coses diferents:

1. Qualitat d'una cosa que es pot comparar.
2. Com a sinònim de *similar*.

Aspectes similars

Respecte al primer sentit, Sartori¹⁸ afirma explícitament que "para declarar 'incomparables' (a dos cosas), hemos debido, en algún momento, compararlas". És a dir, que sí que són "comparables". Però a causa del segon sentit afirma igualment que "manzanas y peras son comparables como fruta, como comestibles, como entidades que crecen en los árboles; pero no son comparables, por ejemplo, en cuanto a su forma". És a dir, Sartori ens vol fer veure que són similars en alguns aspectes, però no en d'altres¹⁹.

⁽¹⁸⁾Sartori, 1999, pàg. 35.

⁽¹⁹⁾Vegeu també Kohli i Przeworski, 1995, pàg. 17.

Finalment, hi ha un tercer sentit del terme *comparable*, però que ja està relacionat amb el segon objectiu de la política comparada. Es refereix a trobar observacions que tinguin unes característiques que ens permetin d'establir **relacions causals entre fenòmens**²⁰.

⁽²⁰⁾Lijphart, 1971, pàg. 687.

Ara bé, en el cas de les pomes i les peres hem comparat objectes d'estudi que són reals, però aquests objectes no sempre han d'existir en la realitat.

Així, doncs, per exemple, ens podem preguntar: com de democràtica és la societat catalana? Podem veure que aquesta pregunta porta implícita una comparació (respecte a què?). Generalment, quan ens formulem aquestes preguntes, comparem les propietats de la societat catalana amb les propietats d'una societat democràtica ideal, és a dir, una societat les propietats de la qual assolissin tots els valors que prenguéss un règim democràtic en estat pur. Ara bé, una altra manera de fer-ho seria igualment fixant quins són els valors mitjans de les propietats de les societats democràtiques de l'entorn de Catalunya, i valorar quant s'hi apropa o se n'allunya la societat catalana mitjançant la seva comparació.

	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	...	Etc.
Ideal/Mitjana	A	B	C	D	E	F	G	H	...	Z

Catalunya	A	B	X	D	E	F	X	H	...	Z
-----------	---	---	---	---	---	---	---	---	-----	---

Si els valors de les diferents propietats de la societat catalana coincideixen majoritàriament amb les propietats d'una societat democràtica ideal, direm que la societat catalana és molt democràtica. Al contrari, si hi ha poques propietats que coincideixin, el resultat és que és poc democràtica. D'aquesta manera, valorem el grau de democràcia de la societat catalana.

En resum, sembla clar que necessitem comparar per a valorar una cosa. I és així com sabem si una cosa és gran o petita, nova o vella, etc. Comparar per valorar és, per tant, molt important per a conèixer les característiques d'un fenomen, però conèixer-ne les característiques no és en si mateix explicar per què es produeix aquest fenomen.

Sabem que la societat catalana és poc o molt democràtica, però per què això és així? Valorar no és explicar.

1.3.2. Comparar per explicar

En el segon cas, comparar per explicar, el que es busca és arribar a establir **relacions causals** del tipus següent:

1. si *A* llavors *B* (o més ben dit, augmenta la probabilitat que ocorri *B*),
2. llavors si "No *A*", "No *B*",

amb les matisacions dels tipus següents o sense:

- 1) *A*, en presència de *X*, produeix *B*
- 2) llavors si *A*, en presència de "No *X*", llavors "No *B*"²¹.

És a dir, aquí l'objectiu de fer comparacions és explicar en el sentit d'atribuir una o més causes a un fenomen²².

La peculiaritat de la ciència política resideix en el fet que aquesta afirmació de causalitat, en no poder-se fer experiments com hem discutit al principi, implica necessàriament que fem **afirmacions contrafàctiques**²³.

Producció de fenòmens i canvi

En les ciències naturals podem observar si en donar-se "No *A*" efectivament observem "No *B*", mantenint tota la resta constant. Però en les ciències polítiques no podem aconseguir un "No *A*" *mantenint tota la resta constant*²⁴. Una vegada produït un fenomen polític, no és possible aconseguir una situació en què tot sigui igual, llevat de la presència d'aquest fenomen, per a determinar-ne els efectes.

⁽²¹⁾Per a ser més exactes, s'ha de dir realment "si, i solament si, *A* llavors *B*" per a poder dir després que si "No *A*", llavors "No *B*".

⁽²²⁾Lijphart 1971; Sartori, 1999, pàg. 29-32.

⁽²³⁾Kohli i Przeworski, 1995.

⁽²⁴⁾Després veurem la importància que té aquest afegitó.

En les ciències polítiques, el que fem és un contrafàctic, és a dir, que inferim que si no s'hagués produït aquest fenomen, no s'hauria produït aquest altre.

Un exemple de contrafàctic

L'afirmació que els sistemes electorals majoritaris i de districte uninominal tendeixen a produir sistemes bipartidistes porta implícita el contrafàctic següent: que aquests països, si no haguessin tingut el sistema electoral esmentat, haurien tendit a tenir un sistema de partits diferent del que efectivament constatem que tenen, el bipartidista.

És important adonar-se que, en establir una relació causal entre sistemes electorals i sistemes de partits, fem una afirmació contrafàctica, ja que no podem veure realment què hauria passat en el sistema de partits d'aquests països si haguessin canviat el seu sistema electoral.

Algun estudiant pot pensar que sí que ho podem veure si estudiem els països que han canviat el seu sistema electoral i veiem si va canviar el seu sistema de partits o no. Però aquesta comprovació no és realment "experimental" a causa que no podem estar segurs que al mateix temps que es va canviar el sistema de partits no va canviar també algun altre factor que realment és el que influeix en el sistema de partits. En altres paraules, no podem estar segurs que el sistema de partits va canviar a causa d'un canvi del sistema electoral o d'algun altre factor desconegut i no "controlat". Per això continuem fent una afirmació contrafàctica, suposem que hauria passat si tot s'hagués mantingut igual.

És evident, per tant, que ja que en les ciències polítiques les nostres atribucions de causalitat es basen en contrafàctics, hi ha bastants problemes per arribar a estar segurs de si *A* llavors *B*. Aquests **problemes** són principalment de dos tipus:

1) Com s'aïlla el pes d'una relació causal respecte a una altra relació causal, de tal manera que es conegui el **paper causal independent** de cada una?

Vegem un cas

Suposem que hi ha una alta associació entre presència de partits socialdemòcrates en els governs i els acords entre els governs, els empresaris i els sindicats. Però també hi ha una alta associació entre l'existència d'organitzacions empresarials "raonables" i acords entre els governs, els empresaris i els sindicats.

Després, a què es deu el fet que en alguns països europeus hi hagi freqüents acords entre aquests actors?, a la presència dels partits socialdemòcrates als governs?, a l'existència d'organitzacions empresarials raonables?

2) Com se sap si **altres tipus de variables** no tingudes en compte no **influeixen** en la relació causal que s'estudia?

Exemple

Tornem al nostre exemple anterior: havíem dit que hi ha una alta associació entre presència de partits socialdemòcrates en els governs i en els acords entre els governs, els empresaris i els sindicats. El problema resideix en el fet que si fem comparacions en el temps, podem constatar que hi ha una àrea geogràfica (Escandinàvia) que tendeix a tenir més governs socialdemòcrates que la resta, al mateix temps que és on també hi ha més acords tripartits. Per tant, a què es deu el fet que als països escandinaus hi hagi acords freqüents entre els governs, els empresaris i els sindicats? A la presència dels partits soci-

Organitzacions empresarials "raonables"

Una organització empresarial que està disposada a arribar a acords amb els sindicats i que, per tant, no considera que tota negociació amb els treballadors i els seus representants significa una violació del dret fonamental a la propietat privada.

Variables

Recordem que *per deixar constant una variable* és aconseguir que aquesta variable presenti el mateix valor en dues o més observacions. Igualment, *per variar es* refereix que aquesta variable prengui valors diferents en dues o més observacions.

aldemòcrates en els governs? A una cosa que tenen les cultures escandinaves? És a dir, potser l'associació que hi ha entre acords i governs socialdemòcrates és senzillament "espúria". Tots dos fenòmens són produïts per un tercer factor existent a Escandinàvia, però ni el primer ni el segon són causa de l'altre.

Doncs bé, quan **comparem per explicar**, el que pretenem és estar raonablement segurs que el factor que considerem que causa el fenomen que volem explicar realment ho és, i no cap altre. Que puguem concloure, per exemple, que sigui cert o no que la privació relativa causa revolucions, que els sistemes presidencialistes donen força als governs, o que els sistemes de mercat postulen la democràcia²⁵. Com s'aconsegueix això? Mitjançant la "**parametrització**"; és a dir, que deixem constants els factors, les nostres variables independents, que se sospita que poden influir en la variable dependent i alhora deixem variar el factor que volem comprovar si és la causa del que volem explicar (la variable independent explicativa), i veiem què passa en la variable dependent (si varia o no) quan varia aquest factor que considerem causal.

(25) Sartori, 1999, pàg. 32.

Podem veure que en constatar si dues variables covarien, però la resta de variables no, també comparem: comparem els valors que prenen les diferents variables en diferents casos d'estudi. Però aquí comparem per explicar, no per valorar.

Ara bé, aquesta lògica de la parametrització és a la base de tota investigació científica: en el mètode experimental, en l'estadístic i en el comparatiu. En l'apartat següent estudiarem quins mètodes de comprovació d'hipòtesis s'utilitzen en la política comparada, i quan convé utilitzar l'un o l'altre.

1.4. L'enfocament del curs

Però abans de passar a veure això, ens podem preguntar si valorar no és important per a la ciència política. Res més lluny de la realitat.

Abans d'explicar un fenomen hem de saber molt bé què explicarem, i això dependrà en gran mesura del resultat de la nostra avaluació prèvia.

La democràcia al Brasil

Així, sembla que preguntar-se a) seria diferent de preguntar-se b): a) per què la democràcia al Brasil passa a consolidar-se quan la resta de països llatinoamericans continua tenint democràcies inestables? b) per què la democràcia brasilera, igual que les del seu entorn, es consolida?

Només comparant, en el primer sentit de trobar similituds i diferències, podem valorar si la consolidació de la democràcia al Brasil comporta explicar una cosa única o general a l'Amèrica Llatina. Per tant, no es tracta que hi hagi un enfocament millor que l'altre, ja que tots dos tenen objectius diferents i intenten respondre preguntes diferents, a més de ser complementaris, com acabem de dir.

Ara bé, si recordem quin és l'objectiu del que és "ciència", sembla clar que ens hi apropem més quan pretenem explicar i no ens limitem a descriure, classificar i valorar.

Estudis descriptius

Els estudis purament descriptius serveixen per a oferir les dades brutes als estudis comparatius que aspiren a nivells superiors d'explicació, i els ofereixen descripcions riques de les diverses societats i cultures. Landman (2000, pàg. 5).

Amb tot, hem de subratllar que tota **bona explicació** requereix una **bona descripció** del fenomen que es pretén explicar i que, per tant, és un pas necessari que cal fer.

En conseqüència, i com que aquest curs de *Política comparada* pretén ser una contribució a la ciència política, l'enfocament escollit és el segon. No es pretén que aprenguem només **com és de diferent el món**, un fet que podem constatar en la multitud d'interessants reportatges de televisió o en revistes de viatges, sinó que comencem, a més, a aprendre **per què és així**.

2. Mètodes de comprovació d'hipòtesis: l'especificitat del mètode comparatiu

2.1. Mètodes de comprovació d'hipòtesis en la política comparada

Ara bé, com podem estudiar les causes dels fenòmens polítics? Com podem saber per què els països catòlics han arribat en general més tard a la democràcia que els protestants? O per què hi va haver una revolució camperola a la Xina, però no a l'Índia? O per què l'estat del benestar s'ha expandit especialment als països escandinaus? O per què mai no hi ha hagut un partit socialista d'importància als Estats Units?

Com l'estudiant probablement ja sap, hi ha diferents **mètodes** per a **comprovar** les nostres **hipòtesis explicatives**:

- 1) l'experimental,
- 2) l'estadístic, i
- 3) el comparatiu.

En el **mètode experimental** es manipula artificialment la situació de les variables: s'introdueix deliberadament una modificació en els valors d'una de les variables independents, sense fer variar els estats de les altres variables. Això permet aïllar l'efecte que la variable explicativa clau (anomenada també la variable de tractament) té en el resultat que volem explicar i així estimar el seu efecte causal. Però en la gran majoria dels problemes amb què s'enfronten les ciències humanes no és possible manipular la realitat o introduir-hi estímuls externs.

Així, doncs, en la disciplina de la política comparada els mètodes utilitzats per a descobrir relacions empíriques entre variables es redueixen al mètode estadístic i al comparatiu.

Amb **mètode estadístic** ens referim al mètode de comprovació d'hipòtesis que utilitza un gran nombre d'**observacions**, que són preferentment **numèriques**, i les **tècniques estadístiques** per a analitzar-les²⁶.

Definició de mètode

Entenem per mètode els mitjans amb els quals una teoria és construïda i comprovada. El mètode inclou, doncs, la col·lecció d'evidències, la formulació i comprovació d'hipòtesis, i l'obtenció de conclusions substantives (Landman 2000, pàg. 15).

Exemple de mètode experimental

Un investigador, per exemple, no pot fer que un partit marxista leninista guanyi les eleccions als Estats Units per saber quina és la reacció de l'exèrcit del país.

L'observació

Una mesura d'una variable dependent feta en una unitat d'estudi que inclou, a més, informació sobre els valors de les variables independents (King, Keohane i Verba, 1994, pàg. 117).

⁽²⁶⁾Lijphart, 1971.

Però quan el nombre d'observacions de l'estudi és reduït, o l'operacionalització de les variables es presta malament a la utilització de tècniques estadístiques, es pot recórrer al **mètode comparatiu de comprovació d'hipòtesis**, en què es trien observacions amb propietats o les variables que presenten **alguns valors diferents i d'altres de similars**²⁷.

Exemple de mètode comparatiu de comprovació d'hipòtesis

No podem fer que guanyi les eleccions un partit marxista leninista als Estats Units, però almenys podem intentar buscar un país amb unes característiques similars a les dels Estats Units i on hagi guanyat les eleccions un partit d'aquesta classe, i veure quina va ser la reacció de l'exèrcit.

Hi ha, tanmateix, **cert desacord** sobre si cap d'aquests dos **mètodes és més apropiat** per a la política comparada explicativa, principalment, a causa del fet que bastants dels estudis d'aquesta disciplina se centren en l'anàlisi de fenòmens macropolítics dels quals hi ha poques observacions, per exemple revolucions socials. Alguns autors²⁸ consideren que la política comparada explicativa es caracteritza tant per l'objecte d'estudi com pel seu mètode (el comparatiu).

Valorar o explicar

De fet, en gran part dels treballs sobre la comparació en les ciències socials o en la política desafortunadament se sol barrejar la discussió dels dos objectius que podem tenir quan comparem (valorar o explicar) amb els dos mètodes que podem utilitzar per a comprovar hipòtesis explicatives. Així, discussions sobre les virtuts o els defectes d'un mètode explicatiu (el mètode comparatiu) s'acaben convertint en una defensa o una crítica de la disciplina (la política comparada), o es rebutja injustament la validesa d'un estudi valoratiu perquè no segueix les regles del mètode comparatiu, quan aquestes regles només són necessàries si ens proposem explicar, no valorar.

Lijphart²⁹, i més recentment Landman³⁰, consideren, tanmateix, que no hi ha raons de pes per a excloure de la política comparada els estudis que utilitzen les **tècniques quantitatives**. De fet, tant el mètode estadístic com el comparatiu comparteixen la mateixa **lògica d'inferència**³¹. D'altra banda, com ens recordava Lijphart, el mètode comparatiu no solament s'utilitza en la política comparada.

2.2. Diferències entre el mètode estadístic i comparat

2.2.1. El problema del control

Una de les principals diferències entre el mètode estadístic i el mètode comparat és l'eficiència amb la qual aborden el problema del control. Encara que en la primera part d'aquest mòdul ja hem al·ludit a aquest tema, tornem a posar èmfasi en el mateix: el problema del control consisteix a **controlar la influència** de terceres variables en la relació que és objecte del nostre interès. Això es tradueix en el fet que per a poder estimar relacions causals entre dues o més variables necessitem mantenir **constants** la resta de les variables. Això es

(27) Lijphart, 1971, pàg. 684; Kohli i Przeworski, 1995, pàg. 17.

Nota

Lijphart, en el seu conegut article "Comparative Politics and Comparative method" (1971), considerava que el nombre de casos analitzats en el mètode comparatiu anaven de dos a menys de vint.

(28) Skocpol i Somers, 1980; Wilson, 1996.

(29) Lijphart, 1971, pàg. 690.

(30) Landman, 2000, pàg. 22.

(31) King, Keohane i Verba, 1994.

coneix com la clàusula *ceteris paribus*, que literalment vol dir que 'tota la resta de condicions es manté constant', i que és vital per a estimar efectes causals i fer generalitzacions empíriques.

Però ja hem vist que això només es compleix quan podem reproduir les condicions d'un experiment artificialment, és a dir, amb el **mètode experimental** i no sempre. Una de les formes a través de la qual el mètode experimental, en el cas de la investigació clínica per exemple, aborda el problema del control és a través del mostreig aleatori (o *random selection*). El mostreig aleatori vol dir que, dins d'un gran univers d'observacions, cada unitat d'observació té les mateixes probabilitats de ser seleccionada per a la mostra. A través del mecanisme de mostreig aleatori s'assegura o aconseguix l'equivalència entre aquestes unitats. En el cas de la investigació clínica, per exemple, on es formen dos grups, el grup al qual s'aplica el tractament i el grup de control, el mostreig aleatori assegura que cada individu tingui les mateixes possibilitats de ser seleccionat per a cada un dels grups. Amb el mostreig aleatori s'elimina la possibilitat de la presència de correlacions sistemàtiques entre la regla de selecció i el resultat d'interès.

Vegem un exemple. Imaginem que en una investigació clínica volem estimar l'efecte que una alimentació sana té sobre la salut de les persones. En lloc de procedir a través del mostreig aleatori deixem que els individus de l'experiment s'autoseleccionin: és a dir, que siguin ells els que elegeixin pertànyer al grup que rep el tractament o al grup de control. És lògic pensar que els individus que tenen menys salut preferiran ser dins del grup que rep la nova dieta perquè el que volen és obtenir els beneficis del tractament, mentre que els que tenen més salut seran més indiferents i tendiran a concentrar-se en el grup de control. Òbviament, els resultats que obtinguem d'aquest experiment estaran esbiaixats. Per què? Doncs perquè estarem subestimant o fins i tot eliminant l'efecte que la dieta té en la salut dels individus, ja que els individus seleccionats per al grup que rep el tractament seran d'entrada molt menys sans que els que formen part del grup de control. Dit d'una altra manera, no solament les diferències en les característiques dels individus que pertanyen a cada grup afectaran el resultat de l'experiment -esbiaixant-lo-, sinó que no podem suposar tampoc que cada grup no respondrà de la mateixa manera al tractament, ja que tenen característiques diferents.

Quan el procés a través del qual generem les observacions d'un experiment està relacionat amb el resultat d'interès, com en aquest cas, els nostres resultats estaran esbiaixats. El mostreig aleatori assegura que el procés a través del qual es generen les observacions no estigui correlacionat amb el resultat d'interès.

Mètode experimental

El mètode experimental també té les seves limitacions com discuteixen Campbell i Stanley a *Experimental and Quasi-experimental Designs for Research*. Chicago: Rand McNally, 1966 (1963).

El **mètode estadístic**, en utilitzar un gran nombre d'observacions, permet en molts casos fer ús del mostreig aleatori per a la selecció de les observacions. Això és clarament possible quan la unitat d'observació són els individus. Tanmateix, el mètode estadístic també es troba amb moltes limitacions per a utilitzar el mostreig aleatori quan la unitat d'observació no són els individus sinó els països, que és la unitat d'anàlisi de la política comparada. Això és així perquè quan es tracta de països els valors que de fet adopten les nostres variables

Què és la selecció aleatòria?

Qualsevol unitat de la població té la **mateixa probabilitat** de ser seleccionada per la nostra mostra. La condició necessària és que hi hagi un *pool* de casos potencial extens. És a dir que la N sigui gran. Té importants avantatges: assegura la "independència condicional" -la no correlació entre la regla de selecció i la variable dependent o la independent. Quan la regla de selecció no es aleatòria es poden produir importants biaixos.

independents i dependents són limitats. La natura i la història no són tan generoses per a oferir-nos totes les combinacions possibles de valors que poden adoptar les nostres variables independents i dependents.

Per exemple, per a comprovar l'efecte que la democràcia té en la igualtat hauríem de disposar de totes les possibles combinacions de valors que poden adoptar les nostres variables; és a dir, hauríem de disposar de les combinacions de valors de les nostres variables següents: democràcies amb igualtat, democràcies sense igualtat, no democràcies amb igualtat i no democràcies sense igualtat. Per desgràcia, hi ha una forta associació entre democràcia i igualtat, i la història només ens ofereix observacions per a dues de les quatre caselles democràcies amb igualtat i no democràcies sense igualtat. En no poder separar democràcia i igualtat, no podem treure cap conclusió sobre l'efecte que la democràcia té en la igualtat. Està clar que van units però no podem saber si aquesta relació és espúria perquè hi ha una variable oculta que explica totes dues, i en aquest cas la relació no seria causal, o, si fos causal, què causaria què.

A part de permetre el mostreig aleatori, el mètode estadístic té altres formes d'abordar el problema del control. A través de **correlacions parcials** (Lijphart, 1971: 684), l'estadística permet separar l'efecte que diferents variables independents tenen en un mateix resultat d'interès. Mitjançant procediments matemàtics, com l'addició, l'estadística sostreu de l'efecte que la variable explicativa clau té en el resultat d'interès l'efecte d'altres variables que també afecten aquest resultat. D'aquesta manera ens permet aïllar l'efecte de la variable clau en el resultat d'interès. En sostreure de l'efecte causal que interessa estimar l'efecte d'altres variables que també afecten el resultat és com si mantingués constants els valors d'aquestes terceres variables.

A diferència del mètode experimental i estadístic, en el mètode comparatiu, que es distingeix perquè usa un nombre reduït de casos, el mostreig aleatori no serà una solució per a abordar els problemes de control. Com s'encarreguen de demostrar King, Keohane i Verba (1994), quan l'estudi es basa en pocs casos, la selecció aleatòria pot empitjorar fins i tot els biaixos d'inferència que es deriven de la selecció. Com veurem, l'única opció que tindrà el mètode comparatiu per a maximitzar el control serà fer una selecció acurada, intencionada i conscient dels casos que es volen estudiar. Tot i així, el mètode comparatiu tindrà moltes dificultats per a abordar el problema del control de terceres variables. Aquesta falta d'eficiència es deriva del problema intrínsec de tenir "pocs casos i moltes variables".

2.2.2. Causalitat lineal enfront de determinista

Però la manera com ambdós mètodes s'enfronten al problema del control no és l'única diferència que hi ha entre ells. Com explica Ragin (1987), el **mètode estadístic** s'aproxima a l'estudi dels macrosistemes o sistemes polítics descomponent-los en variables i busca les relacions entre variables a través dels valors mitjans que assumeixen aquestes variables i de la covariació entre ells. En canvi, el **mètode comparat** s'aproxima a l'estudi dels sistemes polítics més com un tot i busca relacions causals entre factors a través d'un acurat examen del procés històric i de la comparació, de l'examen sistemàtic de les similituds i diferències, entre els casos. Aquesta forma de procedir suposa concepcions

Què són les correlacions parcials?

Imaginem que volem estudiar la relació entre participació política i nivell d'educació. En un cas així, hauríem de controlar la influència de la variable "edat" atès que les generacions joves han rebut més anys d'educació que les generacions més velles. Això es pot fer dividint la mostra en un nombre de grups d'edat i mirant les correlacions entre participació política i nivell educatiu dintre de cada grup. D'aquesta manera estariem controlant l'efecte de la variable "edat" sobre la participació política. Què podria passar si no ho fésim?

de causalitat també diferents. Mentre que el mètode estadístic es basa en una concepció probabilística dels esdeveniments que esdevenen al món, el mètode comparatiu assumeix una concepció més aviat determinista (Mahoney, 2003).

Els models probabilístics es basen en una concepció sobre la naturalesa d'aquest món en què l'atzar té un paper important. L'atzar pot entendre's com una característica objectiva del món o com una limitació cognitiva (encara que l'atzar no fos una característica objectiva del món mai podríem conèixer tots els factors que hi ha darrere dels esdeveniments del món), però les conseqüències són les mateixes. El resultat d'aquesta concepció és que la predicció total és impossible. Aquesta concepció probabilística sobre els esdeveniments del món es formalitza de la manera següent:

$$Y = Xb + e,$$

on Xb captura l'element sistemàtic d'una relació i el terme e captura aquest conjunt de factors atzarosos o asistemàtics.

La concepció determinista del món, en canvi, assumeix que tots els esdeveniments d'aquest món són el producte d'esdeveniments anteriors no atzarosos. Com a conseqüència, amb els models correctes (les variables, els mètodes i les mesures correctes), el món seria completament previsible. Això es formalitzaria de la manera següent:

$$Y = Xb_1 + Xb_2 + \dots,$$

on Xb_1 , Xb_2 , etc. serien els elements sistemàtics d'una relació.

El mètode comparatiu modela els casos com si el món fos determinista.

Com explica Ragin (1987, pàg. 51),

Està dissenyat per a descobrir patrons d'invariància i de constant associació. Una tabulació creuada de causes i efectes és acceptada com a definitiva només si tots els casos desviats són explicats d'alguna manera. Les relacions probabilístiques no són acceptades com a demostració de causa".

D'això se segueix, que

"És insensible a la distribució de freqüència de tipus de casos. Un únic cas pot posar en dubte una relació causal establerta sobre la base de moltes observacions."

Ragin, 1987, pàg. 52.

Imaginem que volem saber les causes del crim a l'Amèrica Central. Més concretament volem verificar una de les tesis que circula amb més força: que les guerres civils són responsables del crim.

Agafem els cinc països de l'Amèrica Central:

	Guerra civil	Crim
Costa Rica	NO	NO
El Salvador	SI	SI
Guatemala	SI	SI
Hondures	NO	SI
Nicaragua	SI	NO

Tres casos confirmen la relació, però dos es desvien. Què hauríem de concloure?

Sota una concepció probabilística, en la qual per a inferir causalitat no cal que la "guerra" produeixi "crim" sempre i en tots els casos, podríem inferir causalitat atès que la relació es dona en una majoria de casos i no es dona en dos, que serien qualificats com casos "atípics".

Sota una concepció determinista -en la qual per a inferir causalitat cal que la "guerra" produeixi "crim" sempre i en tots els casos- conclouríem que no hi ha relació causal. Més concretament, que la guerra no és ni causa necessària ni suficient.

Vinculats a la concepció probabilística i determinista hi ha també els conceptes de causalitat lineal i de condicions de suficiència i necessitat.

- La **causalitat lineal**, més pròpia del mètode estadístic, seria del tipus: "l'augment en una unitat de la variable independent (X) provoca un augment (en un percentatge a determinar) de la variable dependent (Y)". En una relació causal de tipus lineal pot passar que la presència de la variable independent no afecti (no sigui ni necessària ni suficient) per a modificar la variable dependent. N'hi ha prou que com a mitjana un canvi en la variable independent produeixi un canvi en la variable dependent.
- En canvi, la **causalitat que identifica condicions de necessitat i suficiència**, més pròpia del mètode comparatiu, seria del tipus: "la presència o absència del factor x provoca la presència o absència del factor y".

Imaginem que volem saber si beure té algun efecte sobre els accidents de trànsit. Procedim amb el mètode comparatiu i agafem tres individus.

	Begut	Accident
Individu 1	SI	SI
Individu 2	NO	SI
Individu 3	SI	NO

D'aquesta comparació deduïm que beure no és ni causa necessària ni suficient dels accidents. La causa d'un accident no sempre és la beguda (no és condició suficient) i la beguda no sempre causa accidents (no és condició necessària).

Hem de concloure d'aquesta comparació que no hi cap relació causal entre beure i els accidents de trànsit?

La resposta és no.

De fet, sabem que hi ha una relació. Però aquesta relació és de tipus lineal. Un augment en la quantitat de beguda augmenta la probabilitat d'un accident.

2.2.3. Causalitat necessària i causalitat suficient

Tenint en compte que el mètode comparatiu es basa en una causalitat que identifica condicions de suficiència i necessitat, és necessari definir què és una causa necessària i què una causa suficient. Abans d'usar una il·lustració pròpia de la nostra disciplina pensarem en un parell d'exemples molt senzills.

Nota

Els exemples i alguns extractes del text d'aquesta secció estan trets d'una de les guies d'estudis de l'assignatura, elaborada pel professor Rubén Ruiz-Rufino.

Imagineu-vos que heu d'explicar a un nen com apareix el foc. Li podeu dir que el foc apareix en ambients molt secs o quan hi ha una exposició molt continuada a una font intensa de calor. Així mateix, perquè totes aquestes causes generin foc en necessitem una de fonamental, una sense la qual és impossible que el foc aparegui: l'oxigen. Sense oxigen és impossible la combustió que fa aparèixer el foc. Diem llavors que l'oxigen és una condició necessària perquè aparegui el foc. O dit d'una altra manera, on no hi ha oxigen és impossible que aparegui el foc.

Pensem ara en un altre exemple.

Després de viatjar tota la nit, arribeu a un poble i observeu que les voreres són molles i us pregunteu per què. Les voreres són molles perquè acaben de passar els serveis de neteja o bé perquè ha plogut. En tots dos casos, l'efecte de l'ocurrència d'aquests esdeveniments és que les voreres són molles. Llavors podem dir que la pluja és condició suficient per a observar les voreres molles. O dit d'una altra manera, sempre que plogui les voreres es mullaran encara que aquestes puguin estar mullades per l'ocurrència d'altres causes com l'actuació dels serveis de neteja.

Ara tornant a la vostra disciplina, penseu en l'exemple següent:

"Els sistemes polítics amb molta desigualtat de renda produeixen governs conservadors mentre que els sistemes polítics més igualitaris produeixen governs progressistes."

Soskice SR.; Iversen Torben (2006). "Electoral Institutions and the Politics of Coalitions: Why some Democracies Distribute More than Others". *American Political Science Review* (vol. 100, núm. 2).

Les dades empíriques d'aquest estudi demostren que hi ha una relació entre les dues variables i que la causa, la desigualtat de la renda, del color dels governs és anterior a aquests.

Així mateix, la relació entre aquestes dues variables només podrà considerar-se causal quan es faci explícit el procés pel qual els canvis en la igualtat de la renda condueixen a un canvi en el signe polític dels governs. És a dir, farà falta explicar d'alguna manera les raons per les quals això ocorre. No només s'ha de provar empíricament que hi ha una relació entre dues variables sinó també argumentar teòricament per què es produeix aquesta associació.

Així mateix, tornant a l'evidència empírica, què significa que la desigualtat de la renda causa el color dels governs? Vol dir que sempre que observem un sistema amb molta desigualtat hem d'observar partits conservadors? O vol dir que llevat que un sistema tingui poca desigualtat és impossible observar un govern progressista? És la desigualtat de la renda una condició necessària o suficient per a observar el color dels partits polítics en el govern? En els exemples següents assumirem que sempre que observem una desigualtat alta observem també governs conservadors i que per a trobar governs progressistes haurem d'observar sempre una baixa desigualtat.

Condició suficient

Una **condició suficient** és aquella causa la presència de la qual garanteix l'aparició de l'efecte, tot i que aquest pugui aparèixer en altres circumstàncies, és a dir, sense que la causa sigui present.

Formalment, això es pot expressar de la manera següent: quan una causa és suficient s'ha de complir que si A llavors B (o $A \rightarrow B$), però en canvi si no A pot passar que B o no B ($\text{No } A \rightarrow \text{No } B \text{ o } B$).

Per a determinar que una variable (causa) és condició suficient d'una altra s'han de veure tots els casos (o un nombre alt d'ells) en els quals la causa és present i comprovar que l'efecte també ho està. Si hi ha un cas en el qual la causa és present sense ser-ho l'efecte, aquesta deixaria de considerar-se condició suficient per a aquest efecte en concret.

En el nostre exemple sobre l'efecte de la desigualtat sobre els colors dels governs, perquè una desigualtat alta sigui una condició suficient per a l'aparició de governs conservadors, s'ha de complir que sempre que observem països amb una desigualtat alta haurem d'observar governs conservadors. Tanmateix, cal assenyalar que podrem observar governs conservadors sota altres circumstàncies, és a dir, sense que el país tingui nivells molt elevats de desigualtat. L'única cosa que es demana és que cada vegada que observem nivells alts de desigualtat també observem governs conservadors.

Casos	Causa desigualtat	Efecte (signe gov.)	Observació
A	Alta	Conservador	Compleix
B	Baixa	Conservador	Compleix
C	Baixa	Progressista	Compleix
D	Alta	Progressista	No compleix

Condicció necessària

Una condició necessària és aquella sense la qual és impossible observar l'efecte.

Per a poder verificar empíricament el caràcter de condició necessària d'una variable sobre una altra, s'han d'observar tots els casos en els quals l'efecte és present i assegurar-se que la causa també ho és. Si hi ha un cas en el qual l'efecte és present sense observar la causa llavors aquesta deixaria de ser una condició necessària. Formalment, perquè una causa sigui necessària s'ha de complir que quan no A llavors no B ($\text{No } A \rightarrow \text{No } B$), mentre que pot passar que havent-hi A es doni B o no B (és a dir, $A \rightarrow B$ o no B).

Tornant al nostre exemple, que la desigualtat alta sigui una condició necessària per a trobar governs conservadors implica la impossibilitat de trobar governs conservadors si no és present que la desigualtat és alta.

Casos	Causa desigualtat	Efecte (signe gov.)	Observació
A	Baixa	Progressista	Compleix
B	Alta	Progressista	Compleix
C	Alta	Conservador	Compleix
D	Baixa	Conservador	No compleix

2.3. Avantatges i inconvenients de cada mètode

El fet que el mètode comparatiu es basi en l'estudi d'un nombre reduït de casos i la seva insensibilitat a la freqüència de distribució de tipus de casos, el fa apte per a unes coses i poc apte per a d'altres. Per exemple, el mètode comparatiu és poc apte per a comprovar hipòtesis o teories i per a generalitzar a partir de l'estudi d'uns quants casos les causes d'un fenomen a tota la població. La raó és que des d'una concepció freqüentista i probabilística de causalitat -la concepció dominant- uns quants casos difícilment no ens permeten verificar hipòtesis i teories o generalitzar explicacions causals a tota la població. En canvi, el mètode comparatiu és molt apte per a interpretar les diverses experiències d'unes quantes societats, per a descobrir mecanismes causals i construir explicacions sobre processos causals complexos i per a desenvolupar conceptes i mesures adequats a les realitats a les quals es volen aplicar. En altres paraules, el mètode comparatiu és més apte per a generar hipòtesis que per a verificar-les i per a descobrir processos causals complexos que per a generalitzar explicacions.

La pregunta que ens podem fer llavors és de què depèn, per tant, que utilitzem un mètode o l'altre. En principi, l'**avantatge principal** del **mètode estadístic** és que podem fer inferències causals amb un **grau de certesa més elevat** que amb el mètode comparatiu, i atès que es fa una cobertura extensiva de països, es poden identificar sistemes polítics realment "desviats" d'un patró general.

S'ha d'assenyalar, tanmateix, que els estudis estadístics també poden presentar **problemes**, com per exemple, el que Sartori³² qualifica d'estirament conceptual. Com que els estudis estadístics necessiten un gran nombre d'observacions, per a obtenir-les poden estar temptats que les seves observacions només nominalment presentin el fenomen que es vol investigar (per exemple, països que es qualifiquen de democràtics, però que només ho són en el nom).

(32)Sartori, 1999, pàg. 60.

El mètode estadístic també té problemes per a proposar i contrastar explicacions basades en processos causals complexos dels fenòmens, en què hi ha molts factors d'interacció perquè els valors que adopta la variable explicativa clau depenen dels valors que adopten altres variables independents –per exemple, del context³³.

(33)Ragin, 1987, pàg. 65-67.

Per a alguns autors, com Collier³⁴ (1999, pàg. 52), l'elecció d'un mètode o d'un altre dependrà de si el fenomen d'interès és molt o poc freqüent. Pot passar que el fenomen del qual estem interessats sigui poc freqüent.

(34)Collier, 1999, pàg. 52.

Volem estudiar per què en alguns països s'ha produït una ruptura de les relacions estretes que hi havia entre els partits socialdemòcrates i els sindicats. En principi, això ens limita l'estudi als països on els partits socialdemòcrates i els sindicats mantenen aquesta classe de relacions (a França no es donaven, per exemple). A més, tenim la hipòtesi que la competència per les bases de suport entre els sindicats porta a la ruptura d'aquestes relacions. Per tant, hauríem d'estudiar els països següents: a) on els partits socialdemòcrates que mantien relacions amb una organització sindical que són o van ser en algun moment estretes; i b) on els sindicats tenien un competidor intersindical. Doncs bé, ens trobem que a l'Europa Occidental això només s'ha donat a Espanya, Bèlgica, Suïssa, Holanda i, durant cert temps, a Finlàndia. Sembla, per tant, que l'ús del mètode estadístic n'està exclòs i només ens queda el comparatiu.

Relacions entre partits i sindicats

L'estudiant podrà pensar que a Portugal, França i Itàlia, juntament amb bastants de les noves democràcies a l'Europa Oriental, els sindicats també competeixen els uns amb els altres per les bases de suport. Però el problema és que allà les relacions entre els partits socialistes i els sindicats disten de ser considerades pels experts com unes relacions que hagin estat alguna vegada "estretes".

(35)Landman, 2000, pàg. 22.

Ara bé, igualment³⁵ s'ha assenyalat que el nombre d'observacions que tinguem realment depèn del **nivell d'abstracció conceptual** que utilitzem, que al seu torn depèn de **les nostres aspiracions explicatives**.

En general, com més elevat és el nivell d'abstracció conceptual, hi ha més potencial d'inclusió d'un gran nombre de països en un estudi. Alternativament, centrar-se en un país o en uns quants països significa que l'investigador pot utilitzar conceptes menys abstractes que facin referència a contextos específics.

I, per això, alguns investigadors consideren que un fenomen determinat es pot arribar a **entendre millor** mitjançant una **anàlisi acurada** d'un **nombre relativament reduït d'observacions**³⁶.

⁽³⁶⁾ Collier, 1999, pàg. 52.

Amb tot, és cert que, mentre que els estudis estadístics s'utilitzen tant en el camp de la política comparada com en d'altres, el mètode comparatiu és especialment utilitzat en la política comparada. Per tant, i atès que l'estudiant haurà tingut ocasió d'estudiar el mètode estadístic en alguna altra assignatura, en la segona part d'aquesta introducció ens centrarem a explicar com s'utilitza el mètode comparatiu, quins problemes presenta i com els podem solucionar, o almenys limitar-ne l'abast.

3. L'especificitat del mètode comparatiu

3.1. Explicació del mètode comparatiu

3.1.1. La selecció de les observacions per a parametritzar

Com acabem de dir, el mètode comparatiu és la utilització d'un nombre reduït d'observacions per a comparar-les i trobar relacions causals entre les seves variables.

Això no vol dir que no puguem utilitzar aquest mètode explicatiu i valorar alhora, però hem de tenir presents que són dues coses diferents. No perquè comparem, expliquem, ni utilitzem el mètode comparatiu.

Ara bé, com hem vist abans, explicar un fenomen és difícil. Doncs bé, el mètode comparatiu procedeix a triar unes quantes observacions amb l'objectiu concret que, en comparar-les, puguem superar o almenys reduir aquestes dificultats. En altres paraules, es tracta d'aconseguir estar "més" segurs que el nostre **factor explicatiu** és realment la causa, o una de les causes, d'una cosa que volem explicar **amb una selecció d'observacions adequada**.

Però podem veure en aquest punt que en el mètode comparatiu aquesta **selecció d'observacions** no és aleatòria, com en l'estadístic, sinó **intencionada**. D'altra banda, probablement heu estudiat que quan el procediment de selecció d'observacions no és aleatori pot produir importants biaixos i problemes d'indeterminació.

Problemes d'indeterminació en la selecció d'observacions

Suposem que volem saber si els homes són realment més violents que les dones. La nostra hipòtesi de partida és que el gènere determina l'actitud violenta dels individus.

- Variable dependent: actitud violenta
- Variable independent: gènere
- Unitat d'anàlisi: individus

Evidentment, no podem estudiar tots els homes, ni totes les dones. Escollim cinquanta homes i cinquanta dones (cent observacions). Les cinquanta observacions sobre els homes s'han obtingut en una presó d'alta seguretat. Les cinquanta observacions sobre les dones les obtenim en una ONG d'ajuda al Tercer Món. I efectivament comprovem que hi ha una associació entre gènere i actituds violentes. Els individus de gènere masculí presenten un grau de violència molt més gran que els individus de gènere femení.

L'estudiant s'haurà pogut adonar que aquest estudi, entre altres coses, presenta greus problemes d'*indeterminació*. És realment el gènere el que importa? No deuen ser altres factors els que importen per a explicar l'actitud violenta, factors que condueixen un individu a acabar a la presó o a ser voluntari en una ONG? Per altres assignatures l'estudiant sabrà que la selecció dels objectes d'estudi en què es feien les observacions estava esbiaixada.

Podem veure, per tant, la importància que té com triem les observacions que compararem, i com aquesta elecció ens pot portar a concloure que hi ha una relació causal entre les nostres variables, quan en realitat no és així.

Per a evitar o reduir aquests problemes d'*elecció esbiaixada*, en els estudis estadístics es recorre a tècniques de **mostreig aleatori**. Però aquesta possibilitat està exclosa quan el nombre d'observacions és reduït.

Tècniques de mostreig aleatori

Si volem estudiar què explica que en uns països catòlics es produís una primerenca o una tardana separació entre l'Estat i l'Església, el nombre d'observacions que podem obtenir és molt més petit que en un on investiguem per què els electors s'abstenen o voten. D'unes desenes de països passem a milers o milions d'individus. Una possible resposta podria ser molt senzilla. Atès que tenim poques observacions per a estudiar-los, estudiem-los tots. A més que això pot no ser factible en termes pràctics (per exemple, si hem d'estudiar diversos països, hauríem de conèixer les llengües d'aquests països per a fer treball de camp), pot ser que hi continuï havent problemes d'indeterminació.

Triem, per tant, unes observacions, però quines observacions? Com les triem? Hi ha dues tècniques clàssiques en el mètode comparatiu.

3.1.2. Les dues tècniques clàssiques de parametrització en el mètode comparatiu

En el mètode comparatiu hi ha dues **grans tècniques** per a procedir a l'elecció d'observacions que es compararan.

La tècnica o el disseny d'investigació del sistema més similar, també conegut com a *mètode de la diferència*

En aquesta tècnica, l'investigador busca **almenys dues observacions** que presenten uns **fenòmens diferents** que volem explicar (la nostra variable dependent), i alhora que **comparteixen** un nombre de **propietats comunes**, llevat d'algun aspecte clau (les nostres variables independents).

Així, en **comparar totes dues observacions**, només la **variable independent que varia**³⁷, mentre que la resta de variables no ho fa (és a dir, mantenen el mateix valor), es considera que és la **causa** del que volem explicar.

D'aquesta manera:

Característiques del mostreig aleatori

El mostreig aleatori es caracteritza perquè cada cas potencialment elegible té les mateixes probabilitats de ser triat per a la nostra mostra (King, Keohane i Verba, 1994, pàg. 124).

⁽³⁷⁾En el nostre exemple, la variable 3.

1. Es consideren **paràmetres** totes les semblances i les homogeneïtats entre les diferents observacions; d'aquesta manera queda "controlada" la seva influència sobre la relació que s'estudia.
2. Es considera **variable explicativa** la independent que covaria amb la dependent.

Exemple

VD	X	Y
VI(1)	A	A
VI(2)	B	B
VI(3)	C	D

⁽³⁸⁾Bartolini, 1999, pàg. 69; Landman, 2000, pàg. 27.

Seguint aquesta tècnica d'investigació, una pregunta típica seria la següent: per què es va expandir el partit nazi a Alemanya, però no a la Gran Bretanya, si tenien un nivell de desenvolupament econòmic i educatiu similar? És a dir, el desenvolupament econòmic o el nivell educatiu són factors que potencialment podrien explicar l'èxit del nazisme a Alemanya, però el fet que un país amb aquestes mateixes característiques no hagi experimentat l'èxit d'un partit feixista fa pensar que no són la causa de la nostra variable dependent. Per tant, procedirem a buscar en què es diferencien Alemanya de la Gran Bretanya: per exemple, Alemanya va perdre la Primera Guerra Mundial i la Gran Bretanya la va guanyar³⁸.

Com pot observar l'estudiant, el fet que aquesta tècnica rebí noms aparentment contradictoris (el mètode del sistema més similar és el de la diferència) simplement és degut a si ens fixem en la variable dependent (que presenta valors diferents) o en les variables independents (la majoria de les quals són similars).

El disseny del sistema més diferent o mètode de la concordança

En aquest cas, del que es tracta és de **comparar observacions** que presenten totes el **mateix fenomen** que volem explicar, i alhora no comparteixen **cap tret comú**, llevat d'algun tret important.

Atès que els països presentaven factors diferents però el mateix fenomen, aquests factors queden invalidats per a explicar la nostra variable dependent. Al contrari, és el **tret que comparteixen** el que es considera com el **factor causal**. És a dir, en aquest cas s'aplica una lògica diferent: tota similitud manifestada en les relacions entre variables en contextos heterogenis porta a considerar les heterogeneïtats com a no influents³⁹. La diferent denominació que rep aquest disseny torna a dependre de si ens fixem en la variable dependent o en les independents.

⁽³⁹⁾Bartolini, 1999, pàg. 69; Landman, 2000, pàg. 27.

Exemple

VD	X	X
VI(1)	A	M
VI(2)	B	Q
VI(3)	C	C

Seguint aquesta tècnica d'investigació, una pregunta típica seria la següent: per què van ascendir al poder els partits feixistes a Itàlia i Alemanya si el nivell de desenvolupament econòmic, educatiu, de tradició de governs parlamentaris i religió, resultat de la Primera Guerra Mundial, eren diferents? Una altra vegada, aquests factors que són diferents no semblen poder ser la causa que dos països presentin el mateix fenomen. Per tant, procedirem a buscar què tenen en comú. Potser el descrèdit en què van caure els governs parlamentaris per fer front a la crisi econòmica i un moviment obrer que amenaçava les classes mitjanes.

Finalment, s'ha de dir que com que el mètode comparatiu implica unes formes concretes de triar les nostres observacions, seria inapropiat jutjar que fem una mala investigació valorativa perquè no seguim el procediment d'elecció d'observacions que s'ha de seguir quan utilitzem el mètode comparatiu.

3.2. Problemes del mètode comparatiu**3.2.1. Algun dels dos dissenys de comparació d'observacions és millor que l'altre?**

Sembla que és millor el que conté variabilitat en la variable dependent, és a dir, el de la diferència. Per què? Perquè quan parlem de causalitat, implícitament formulem, com hem dit, el següent:

1. A produeix B.
2. "No A" produeix "No B".

Amb el primer disseny de **comparació** (el del sistema similar), aquest **supòsit implícit** és **evidenciat** (encara que, com veurem, està subjecte a una altra classe de problemes), però amb el disseny del **sistema més diferent** el supòsit queda **implícit**. No tenim constància de si realment canviaria la nostra variable dependent si aquesta propietat prengué un altre valor.

Potser ens trobem amb el següent:

VD	X	X	X
VI(1)	A	M	M
VI(2)	B	Q	Q
VI(3)	C	C	D

Podem continuar pensant que la variable 3 és causa de la VD?

El "mètode de la concordança"

Si volem estudiar per què va sorgir la democràcia cristiana, no solament hauríem d'estudiar els països on van sorgir partits democristians. Si no seguim aquesta regla i estudiem només els països on van aparèixer els països amb partits democristians importants, és a dir, Àustria, Itàlia i Bèlgica (països que, a més, són molt diferents), podem arribar a la conclusió que la democràcia cristiana va sorgir on l'Església catòlica és l'Església més estesa. Aquests països presenten característiques diferents, però comparteixen el fet que l'Església catòlica era l'Església més estesa. Però llavors, per què no van sorgir partits democristians forts a Espanya o Portugal?

Així, doncs, la conclusió a la qual arriben King, Keohane i Verba⁴⁰ és que el "mètode de la concordança" (és a dir, el "sistema més diferent") és un bon procediment per a generar hipòtesis en analitzar què tenen en comú observacions molt diferents, però no tant per a comprovar-les (més endavant veurem quines propostes es poden fer per a comprovar-les).

⁽⁴⁰⁾King, Keohane i Verba, 1994, pàg. 134.

3.2.2. El problema de la interacció

El mètode comparatiu en la versió més simple té greus problemes per a tractar qüestions d'"efectes d'interacció".

Doncs bé, si apliquem el mètode comparatiu (utilitzant el primer disseny) ens portaria a pensar que una variable independent, que sí que produeix algun efecte sobre la dependent, s'ha de rebutjar perquè no varia, mentre que la dependent sí que ho fa (encara que el seu efecte es dona en combinació amb una altra).

VD	Sí	No
VI(1)	Sí	Sí
VI(2)	No	No
VI(3)	Sí	No

Exemple

Una interacció casual és, per exemple, formular que una explosió té lloc a causa de la conjunció d'una acumulació de gas i un llumí encès. Ni la mera acumulació del gas ni la combustió del llumí no provoquen per si sols una explosió.

Nota

VD: explosió
VI(1): acumulació de gas
VI(2): paquet de dinamita amb la metxa encesa
VI(3): llumí encès

Com podem veure, el mètode de la diferència ens portaria a pensar que ja que l'acumulació de gas i la dinamita en mal estat no variaven –però en un cas hi va haver una explosió i en l'altre, no–, cap dels factors no és causa de l'explosió. Al contrari, atès que l'estat del llumí sí que variava, l'explosió es pot explicar per aquesta única variable, quan en realitat és producte de la seva conjunció amb la primera.

3.2.3. El problema de la multicausalitat

També presenta problemes quan hi ha multicausalitat, és a dir, quan **diferents factors** produeixen un **mateix resultat** (la mort d'una persona es pot deure a una gran varietat de causes).

La multicausalitat com a problema

En dos països hi ha cops d'estat. En un, els militars temen que el govern que està en el poder nacionalitzi la indústria. En l'altre, els militars consideren que els polítics (que no són d'esquerres) són incapaços d'imposar ordre davant grups terroristes per por dels elevats costos electorals que haurien de portar a la pràctica les mesures que propugna el servei d'intel·ligència de l'exèrcit. Finalment, en tots dos països, la religió dominant és la catòlica.

El mètode de la concordança portaria a la conclusió que la presència d'un govern d'esquerres en el poder o la incapacitat dels polítics per a imposar ordre no influeixen en el cop d'estat. De fet, l'aplicació del mètode comparatiu ens porta a pensar que la causa dels cops militars és la religió catòlica.

Cop d'estat	Esquerra en el poder	Terrorisme	Religió catòlica
Sí (Xile, 1973)	Sí	No	Sí
Sí (Argentina, 1976)	No	Sí	Sí

3.2.4. Més d'una variable candidata a ser la variable explicativa

Ens podem trobar amb les situacions següents, utilitzant el mètode de la diferència:

VD	Sí	No
VI(1)	Sí	Sí
VI(2)	No	No
VI(3)	Sí	No
VI(4)	No	Sí

Igual que utilitzant el mètode de la concordança:

VD	Sí	Sí
VI(1)	Sí	No
VI(2)	No	Sí
VI(3)	Sí	Sí
VI(4)	No	No

Quina variable és l'explicativa en tots dos casos? La tercera o la quarta? És a dir, ens tornem a trobar amb un problema d'indeterminació.

Supòsit utilitzant el mètode de la diferència

L'investigador David Laitin volia estudiar els efectes de les creences religioses en la política⁴¹. Així, doncs, tria un estat, Nigèria, on hi ha comunitats musulmanes i cristianes. I es proposa estudiar els efectes en totes dues tradicions religioses en la política. El problema resideix en el fet que les àrees cristianes i musulmanes es diferencien també en altres qüestions. En concret, mentre que les àrees musulmanes tenen un tipus d'economia de

⁽⁴¹⁾Citat per King, Keohane i Verba, 1994, pàg. 205.

subsistència, les àrees cristianes practiquen una agricultura per a l'exportació (de fet, això va ser el que els va portar a ser cristians, ja que en estar oberts al comerç internacional també van estar oberts als missioners cristians). El problema està en la qüestió que si Laitin es trobava diferències d'actitud política entre les diverses regions de Nigèria, es devia a la religió? O a la diferent activitat econòmica?

3.2.5. Els estudis de cas i l'anomenat *problema de la n petita*, o massa inferències causals i observacions insuficients per a comprovar-les

Aquest problema consisteix en el fet que hi ha **més inferències causals** que el **nombre d'observacions necessàries** per a comprovar-les. La regla general és que necessitem *més d'una* observació per a poder fer *una* inferència causal. Si tenim més inferències causals possibles, necessitem més observacions per comprovar-les⁴².

⁽⁴²⁾Tradicionalment conegut pel problema de massa variables i pocs casos (Lijphart, 1971; Scharpf, 1997).

Vegem un cas extrem amb una sola observació

VD	Sí
VI(1)	Sí
VI(2)	No
VI(3)	Sí

⁽⁴³⁾King, Keohane i Verba, 1994; Landman, 2000.

Podem dir quina variable causa la Revolució? Sembla que no. Va ser l'existència d'una crisi econòmica? O que el país estigués sota una dictadura? O va ser la conseqüència de les desigualtats socials? L'estudiant ha de tenir present que el problema no rau en el fet que si algú ens digués que la causa de la revolució va ser alguna de les variables assenyalades això seria fals. El problema és que no ho podem comprovar; en altres paraules, hi ha un problema d'*indeterminació*⁴³.

Així, doncs, necessitem almenys dues observacions, és a dir, dues instàncies del fenomen que volem explicar.

VD	Sí	No
1	Sí	sí
2	No	no
3	Sí	no

Nota

VD (revolució en un país determinat i en una data concreta); VI(1) (crisi econòmica); VI(2) (règim democràtic al país); VI(3) (profundes desigualtats socials).

Ara bé, els **estudis de cas** experimenten el problema de la *n* petita? Molts investigadors pensen que sí. Per exemple, Bartolini⁴⁴ afirma en aquest sentit que "[d]esde la perspectiva metodològica, el estudio de un caso individual presenta límites insuperables en lo que se refiere a la posibilidad de establecer y verificar relaciones causales entre fenómenos".

⁽⁴⁴⁾Bartolini, 1988, pàg. 70.

És això cert? Doncs tot depèn del que entenguem per **un cas**. Per *cas* podem entendre un objecte d'estudi⁴⁵; en política comparada, un sistema polític, o al contrari, una observació⁴⁶. És important no confondre una cosa amb l'altra perquè el problema de la *n* petita es refereix al nombre d'observacions que tinguem, no al d'objectes d'estudi.

⁽⁴⁵⁾Landman, 2000, pàg. 16.

⁽⁴⁶⁾Eckstein, 1975 (citada per Bartolini, 1999); Collier, 1999, pàg. 52.

Doncs bé:

1) si per **un cas** entenem **una observació**, llavors –com hem dit abans– els estudis de cas sí que presenten aquest **problema**⁴⁷.

⁽⁴⁷⁾King, Keohane i Verba, 1994.

⁽⁴⁸⁾Bartolini, 1999, pàg. 116.

2) Al contrari, si per **un cas** entenem **un objecte d'estudi**, per exemple un país (que és com hem dit que fan la majoria dels investigadors en política comparada⁴⁸), llavors **no** hi ha cap motiu per a presentar necessàriament aquest **problema**, perquè en un mateix objecte d'estudi hi pot haver diferents observacions⁴⁹.

⁽⁴⁹⁾Collier, 1999, pàg. 52; Bartolini, 1999; King, Keohane i Verba, 1994.

King, Keohane i Verba⁵⁰

⁽⁵⁰⁾King, Keohane i Verba, 1994.

L'Índia és el nostre objecte d'estudi, i pot ser que allà només hi hagi una observació: per exemple, si comparem la taxa de creixement econòmic entre 1950 i 1990 i una mesura d'estabilitat de les institucions polítiques en aquell període. Però hi pot haver més observacions si desagreguem el període esmentat en quatre o cinc subperíodes, i comparem l'associació entre totes dues variables en aquells quatre o cinc subperíodes. Cada un d'aquests subperíodes seria una observació. Tenim, així, diverses observacions en un mateix objecte d'estudi.

3.3. Algunes solucions proposades

3.3.1. Més observacions

En general, la **solució proposada** per a bastants d'aquests problemes és senzilla: **augmentar el nombre d'observacions** i comprovar així quins valors pren la nostra variable dependent⁵¹. Podem fer això per reduir **problemes d'interacció** o de presència de diferents variables independents candidates a ser causals.

⁽⁵¹⁾Lijphart, 1971; King, Keohane i Verba, 1994; Collier, 1999, pàg. 62.

Vegem, en primer lloc, aquest quart problema: la qüestió de diverses variables candidates a ser la variable explicativa. En principi, si ens trobem amb aquesta situació:

VD	Sí	No
VI(1)	Sí	Sí
VI(2)	No	No
VI(3)	Sí	No

VD	Sí	No
VI(4)	No	Sí

Es tractaria llavors d'afegir-hi més observacions per a veure quina de les dues covaria més estretament amb la variable dependent:

VD	Sí	No	Sí
VI(1)	Sí	Sí	Sí
VI(2)	No	No	No
VI(3)	Sí	No	No
VI(4)	No	Sí	No

Sembla clar que, atès que la quarta variable covaria més estretament amb la variable que la tercera, és la quarta i no la tercera la variable explicativa.

Un exemple de com podem tractar la qüestió de la interacció afegint-hi més observacions (el segon problema vist)

Suposem que considerem que els partits socialdemòcrates aconsegueixen de mantenir-se força temps en el poder en els casos següents: a) quan compten amb el suport d'una organització sindical que representa gran part dels treballadors; i a més, b) quan els partits de la dreta estan dividits. Aquesta hipòtesi ens porta a pensar que si tenim un moviment sindical que representa gran part dels treballadors, però la dreta està unida en un sol partit (és el cas de la Gran Bretanya), o tenim una dreta molt fraccionada, però l'organització sindical que dona suport al partit és petita (és el cas de França), llavors el partit socialdemòcrata només està esporàdicament en el poder. En altres paraules, cada una d'aquestes condicions és necessària, però no suficient.

VD	Sí ₍₁₎	No ₍₂₎	No ₍₃₎	No ₍₄₎
VI(1)	Sí	No	Sí	No
VI(2)	Sí	No	No	Sí
VI(3)	Sí	Sí	Sí	Sí
VI(4)	No	Sí	No	Sí

L'estudiant podrà observar que només quan les dues primeres variables coincideixen en el seu valor, es produeix el resultat que volem explicar.

Evidentment, si en afegir-hi més observacions ens haguéssim trobat amb aquest resultat:

VD	Sí	No	No	Sí
VI(1)	Sí	No	Sí	No
VI(2)	Sí	No	No	Sí
VI(3)	Sí	Sí	Sí	Sí
VI(4)	No	Sí	No	Sí

Llavors arribaríem a la conclusió que n'hi ha prou amb la variable segona per si sola per a explicar la variable dependent, i no es tracta que hi hagi efectes d'interacció amb la primera variable.

annotationLiteral " no reconegut

VD: victòries electorals repetides (almenys tres)
 VI(1): gran organització sindical que dóna suport als socialdemòcrates
 VI(2): dreta dividida
 VI(3): mode de producció capitalista
 VI(4): religió catòlica

1: Suècia
 2: Itàlia
 3: Regne Unit
 4: França

Un altre cas que s'hauria de solucionar és el de la **multicausalitat** (el tercer problema vist).

Recordem el nostre exemple de cops militars

Atès que hi ha hagut cops militars a l'Amèrica Llatina sense que l'esquerra estigués en el poder (al Brasil el 1964, a l'Uruguai als anys setanta, a l'Argentina el 1976, etc.), la presència de partits d'esquerres en el poder no augmenta la probabilitat de tenir un cop d'estat? O es tracta senzillament d'un problema de multicausalitat? És a dir, que la presència d'un partit d'esquerres en el poder porta a un cop d'estat, però n'hi pot haver per altres motius. Com podem reduir aquesta indeterminació? Doncs, per exemple, agafant la variable independent que ens interessa (en aquest cas, la presència de partits d'esquerres en el poder), buscar altres observacions en què es doni, i llavors veure quin valor pren la variable dependent.

3.3.2. Com s'obtenen més observacions?

Lijphart⁵² i King, i Keohane i Verba⁵³ ens donen els **consells** següents:

⁽⁵²⁾Lijphart, 1971.

1. Ens hem de plantejar quines són les **possibles implicacions observables** de la nostra hipòtesi o teoria.

⁽⁵³⁾King, Keohane i Verba, 1994.

2. Llavors podem fer el següent:

a) Buscar **més objectes** d'estudi en què puguem fer observacions de la nostra variable dependent i independent⁵⁴.

⁽⁵⁴⁾Lijphart, 1971, pàg. 686 i 689.

Aquí es tracta de fer comparacions en l'espai buscant més instàncies del nostre objecte d'estudi; per exemple, més països. Però també podem observar subunitats geogràfiques dins un estat (diferents regions, per exemple).

b) Dur a terme **noves observacions** en el nostre objecte d'estudi mantenint la mateixa variable dependent⁵⁵.

⁽⁵⁵⁾Lijphart, 1971, pàg. 686 i 689.

Aquí es tracta de fer observacions del fenomen polític que volem explicar, juntament amb les variables que considerem que són potencialment explicatives en la unitat d'anàlisi que tenim, però en diferents moments. Lijphart ci-

ta l'estudi de Charles E. Frye, que va estudiar l'estabilitat del sistema polític a Alemanya comparant l'Alemanya de Weimar (1918-1933) i la República Federal Alemanya.

Evidentment, podem combinar tots dos aspectes per obtenir així un nombre d'observacions més gran amb què podrem comprovar les nostres hipòtesis. En aquest cas, augmentem el nombre d'objectes d'estudi que comparem i, alhora, fem una comparació de cada objecte en el temps⁵⁶.

⁽⁵⁶⁾Collier, 1999, pàg. 61.

c) Fer **nous mesuraments** en els nostres objectes d'estudis anteriors, però canviant la variable dependent.

Aquí es tracta de plantejar-nos quines coses més va poder provocar el nostre factor explicatiu, a més del fenomen que volíem explicar d'entrada. Possiblement el nostre factor *A* no solament produeixi *B* (la nostra variable dependent inicial), sinó que tingui altres conseqüències. El que hem de fer llavors és intentar comprovar si aquestes altres conseqüències també es donen.

Supòsit 1

Tenim un cos mort flotant a l'aigua. Es va ofegar? Era ja mort quan va caure a l'aigua? Si era viu quan va caure a l'aigua, tindria aigua als pulmons, i això ho podem analitzar. Si no en té, és que llavors aquella persona no va morir ofegada.

Supòsit 2

Si als militars no els agrada un govern d'esquerres i això els porta a fer un cop d'estat, probablement el fet que no els agradin els governs d'esquerres tindrà una altra classe d'efectes (no solament fer un cop d'estat). Així, podríem estudiar si aquesta va ser l'autèntica causa del cop, indagant en documentació, revistes militars en què se'ls denunciava, contactes amb els partits de dretes o certs esdeveniments anteriors que mostraven el seu malestar davant de polítiques del govern d'esquerres.

És a dir, en aquesta tercera proposta de trobar més observacions es tracta de buscar molts efectes d'una mateixa causa. Per a això convé fer-se la reflexió següent: assumint que la nostra hipòtesi és correcta, què més caldria esperar que el nostre factor provoqués, a més del que intentem explicar?

4. L'estudi dels règims polítics de manera comparada

Com hem dit més amunt, en aquesta assignatura de *Política comparada* ens centrarem en la comparació dels diferents sistemes polítics que hi ha al món per tal de generar un coneixement sistemàtic de les societats. I, més en concret, ens centrarem en la qüestió dels diferents règims polítics que presenten els països en el món contemporani.

Estudiarem una de les qüestions més interessants amb què va acabar el segle XX: l'expansió global de la democràcia i el consegüent retrocés de les dictadures.

Ara bé, ha de quedar igualment clar que no solament es tracta de saber quina classe de règims polítics hi ha i on són (comparar per a descriure i valorar), sinó que també es tracta de ser capaços de respondre les preguntes següents:

1. Per què alguns països tenen un règim polític democràtic però d'altres, no?
2. Per què alguns països que no en tenien ara sí que en tenen, mentre que d'altres continuen sense tenir-ne?
3. Per què alguns països que alguna vegada van tenir democràcia la van perdre?
4. Quines són les condicions socials, econòmiques o culturals més favorables perquè es doni cada classe de règim polític?

És a dir, l'objectiu d'aquest curs és que aprenguem a comparar per explicar, no solament per valorar.

Ha de quedar igualment clar que l'estudi que farem pretén ser "**empíric**" i no "**normatiu**". Què vol dir això? Doncs que no valorarem si des d'un punt de vista moral és millor tenir una democràcia o una dictadura, si hem de ser demòcrates o no, ni (suposant que hi hagi diferents formes d'entendre la democràcia) quin concepte de democràcia és el millor. No ens plantejarem, per tant, si és millor la democràcia directa que la democràcia representativa. El que volem saber és què explica l'existència de democràcia o de dictadures.

Resum

Per política comparada se sol entendre la comparació dels diferents sistemes polítics que hi ha en el món. Aquesta comparació es pot fer amb dos propòsits diferents, que donen lloc a dues grans maneres d'entendre la política comparada. En primer lloc, es pot comparar simplement per tal de valorar com són de diferents o similars dues unitats d'anàlisi (en el nostre cas, sistemes polítics). En segon lloc, es poden establir comparacions per a explicar, és a dir, arribar a atribuir una o més causes a un fenomen. Per a això es tracta de veure, amb comparacions, quins valors de les nostres variables independents covarien millor amb els valors de la variable dependent. Aquest curs de política comparada se centra principalment en aquesta segona manera d'entendre el tema.

Ara bé, hi ha dos mètodes principals per a establir relacions causals (explicar) en ciències socials: l'estadístic i el comparatiu, i la disciplina de política comparada els fa servir tots dos. El primer és el que utilitza un gran nombre d'observacions o casos, i se serveix de les tècniques estadístiques per a analitzar-los. En canvi, el segon mètode utilitza menys observacions i les tria segons qualsevol d'aquestes dues tècniques: la tècnica del sistema més similar (també anomenat mètode de la diferència) o la tècnica del sistema més diferent (conegut també com a mètode de la concordança). Tanmateix, el fet que el mètode comparatiu utilitzi poques observacions i que les triï, a més, d'una manera intencionada, fa que moltes vegades sigui problemàtic establir relacions causals determinants. Malgrat tot, aquests problemes no són tan insalvables com s'ha argumentat de vegades, i hi ha diferents procediments per mirar de resoldre possibles errors, o almenys per reduir-ne els efectes.

Exercicis d'autoavaluació

1. Per comparar països, han de ser similars. Cert o fals?
2. El mètode comparatiu és l'únic mètode de comprovació d'hipòtesis que utilitza la política comparada explicativa. Cert o fals?
3. Quina d'aquestes possibles variables seria la causa de la variable dependent? Quin mètode específic del mètode comparatiu estaries utilitzant?

VD	X	No-X	X
VI(1)	M	M	M
VI(2)	B	Q	B
VI(3)	C	C	C
VI(4)	Z	Z	Z

4. Què fas si et trobes amb la situacions següents, en què hi ha diverses variables que podrien ser potencialment la causa de la variable dependent?

VD	SÍ	NO
VI(1)	Sí	Sí
VI(2)	No	No
VI(3)	Sí	No
VI(4)	No	Sí

Solucionari

1. Fals, perquè només sabrem que dos països són similars o diferents quan els hàgim comparat.
2. Fals, la política comparada que pretén explicar utilitza tant el mètode comparatiu com l'estadístic.
3. La segona variable, VI(2). Utilitzem el mètode de la diferència, és a dir, del sistema més similar.

VD	SÍ	NO	SÍ
VI(1)	Sí	Sí	Sí
VI(2)	No	No	No
VI(3)	Sí	No	No
VI(4)	No	Sí	No

En aquest cas, la quarta variable és la que covaria millor amb la variable dependent, de manera que la considerariem la variable explicativa.

Bibliografía

Bibliografía

- Bartolini, S.** (1988). "Metodología de la Investigación Política". A: G. Pasquino i altres. *Manual de Ciencia Política*. Madrid: Alianza (Universidad Textos).
- Bartolini, S.** (1999). "Tiempo e Investigación Comparativa". A: G. Sartori; L. Morlino (comp.). *La Comparación en las Ciencias Sociales*. Madrid: Alianza Editorial.
- Collier, D.** (1999). "El Método Comparativo: Dos décadas de cambios". A: G. Sartori; L. Morlino (comp.). *La Comparación en las Ciencias Sociales*. Madrid: Alianza Editorial.
- King, G.; Keohane, R.; Verba, S.** (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.
- Kohli, A.; Przeworski, A.** (1995). "The Role of Theory in Comparative Politics: A Symposium". *World Politics* (núm. 48).
- Landman, T.** (2000). *Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction*. Londres: Routledge.
- Lane, R.** (1997). *The Art of Comparative Politics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Lijphart, A.** (1971). "Comparative Politics and the Comparative Method". *The American Political Science Review* (vol. LXV, núm. 3).
- Lijphart, A.** (2000). *Modelos de Democracia: Formas de gobierno y resultados en treinta y seis países*. Barcelona: Ariel (Ciencia Política).
- Mahoney, J.** (2003). "Strategies of Causal Assessment in Comparative Historical Analysis". A: James Mahoney; Dietrich Rueschemeyer (eds). *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moore, B.** (1966). *Los Orígenes Sociales de la Dictadura y de la Democracia: El señor y el campesino en la formación del mundo moderno*. Barcelona: Ediciones Península, 2000.
- Panbianco, A.** (1999). "Comparación y Explicación". A: G. Sartori; L. Morlino (comp.). *La Comparación en las Ciencias Sociales*. Madrid: Alianza Editorial.
- Ragin, C.** (1987). *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Londres: University of California Press.
- Rokkan, S.** (1966). "Comparative Cross-National Research: The context of current efforts". A: R.L. Merritt; S. Rokkan (ed.). *Comparing Nations: The use of quantitative data in cross-national research*. New Haven: Yale University Press.
- Sartori, G.** (1999). "Comparación y Método Comparativo". A: G. Sartori; L. Morlino (comp.). *La Comparación en las Ciencias Sociales*. Madrid: Alianza Editorial.
- Scharpf, F.** (1997). *Games Real Actors Play: Actor-centered institutionalism in Policy Research*. Boulder: WestviewPress.
- Skocpol, T.; Somers, M.** (1980). "The Uses of Comparative History in Macrosocial Inquiry". *Comparative Studies in Society and History* (vol. XXII).
- Wilson, F.** (1996). *Concepts and Issues in Comparative Politics: An introduction to comparative análisis*. Nova Jersey: Prentice Hall.

